

Pleegouders Versterken in Opvoeden: Ondersteuning volgens het Sociaal-Interactioneel Model (SIM)

Inleiding

Pleegzorg is een zeer waardevolle, maar kwetsbare hulpverleningsvorm. Eén van de belangrijke uitdagingen binnen pleegzorg is het vermijden van voortijdige beëindigingen van pleegzorgsituaties (i.e. breakdowns). Pleegouders kunnen om verschillende persoonlijke, oudergerelateerde of kindgerelateerde redenen beslissen om niet langer pleegouder te zijn (voor dit kind) (Brown & Bednar, 2006). Uit Vlaams (Vanderfaeillie, Van Holen, & Coussens, 2008) en internationaal onderzoek (Oosterman, Schuengel, Slot, Bullens, & Doreleijers, 2007) blijken gedragsproblemen van het pleegkind één van de belangrijkste redenen voor een breakdown te zijn. Bovendien zijn gedragsproblemen van een pleegkind geassocieerd met een hogere gezinsbelasting en minder effectief opvoeden door de pleegouders (Vanderfaeillie, Van Holen, Trogh, & Andries, 2012). Sinds 2009 subsidieert de Vlaamse overheid het project 'Pleegouders Versterken in Opvoeden' (PVO) als ondersteuningsprogramma voor pleegouders die pleegkinderen opvangen met ernstig externaliserend probleemgedrag. Via PVO wordt een afname van gedragsproblemen, vermindering van gezinsbelasting en een toename van effectief opvoeden beoogd en hiermee samenhangend een afname van breakdowns omwille van gedragsproblemen. Twee interventies, gebaseerd op verschillende theoretische modellen werden uitgewerkt. Met de eerste interventie, gebaseerd op 'Geweldloos Verzet', kon u in een vorig nummer van dit tijdschrift kennismaken (Van Holen, Vanderfaeillie, Vanschoonlandt, Devolder, Demyttenaere, Bertize, 2011). De tweede interventie richt zich op pleegouders van pleegkinderen tussen 3 en 12 jaar die externaliserende gedragsproblemen vertonen. In deze bijdrage beschrijven we de theoretische achtergrond en inhoud van deze interventie. Bovendien tonen we aan de hand van casusvoorbeelden hoe we hiermee in de praktijk aan de slag gaan. We besluiten met enkele conclusies en geplande onderzoeksactiviteiten rond PVO.

Pleegouders ondersteunen volgens het Sociaal-Interactioneel Model

Theoretische achtergrond

Onderzoek aan het 'Oregon Social Learning Center' naar de ontwikkeling van gedragsproblemen en leertheoretische principes vormden de basis voor de uitwerking van deze interventie. Het gedrag van kinderen is het resultaat van de gevolgen -bekrachtiging en straf- waar het in dagelijkse interacties aan blootgesteld is (Serketich & Dumas, 1996). Patterson, Reid, & Eddy (2002) toonden aan dat coërcief gedrag¹ en negatieve bekrachtiging² een belangrijke rol spelen bij de ontwikkeling van gedragsproblemen. Coërcief gedrag komt in alle gezinnen voor, maar het vormt een probleem wanneer dit een vast patroon wordt (De Mey, Messiaen, Van Hulle, & Merlevede, 2005). De basis van deze module is dan ook dat

¹ Coërcief gedrag is dwingend gedrag (zoals zeuren, roepen, ...) dat ouders en kinderen gebruiken om hun zin te krijgen/hun gelijk te halen.

² Negatieve bekrachtiging houdt in dat gedrag 'beloond' wordt omdat iets negatiefs stopt. Bijv.: Als de ouder toegeeft, stopt het kind met zeuren. Dit stoppen met zeuren is een positief gevolg voor de pleegouder.

gewenst gedrag zoveel mogelijk tot positieve gevolgen moet leiden terwijl ongewenst gedrag best geen positief gevolg heeft. Patterson en collega's vonden dat vijf opvoedingsvaardigheden deze bekrachtiging binnen gezinnen beïnvloeden (Forgatch, Bullock & Patterson, 2004) en bijgevolg een belangrijke rol spelen bij de ontwikkeling van gedragsproblemen:

- *Positieve betrokkenheid* betreft het blijven investeren in de relatie met het kind (Peeters, 2000). Het houdt in dat men begaan is met het kind en toont dat men om hem geeft. De (leuke) tijd die ouder en kind samen doorbrengen is een belangrijk aspect hierbij.
- *Positieve bekrachtiging* gaat om het bevorderen van gewenst gedrag met positieve gevolgen. Dit houdt in dat gewenst gedrag aangemoedigd en consequent bekrachtigd wordt.
- *Problemen oplossen* biedt een alternatief voor coërcieve interacties en houdt in dat problemen op een constructieve manier opgelost worden (samen aflijnen van problemen, er op een rustige manier over overleggen en stap voor stap samen tot een oplossing komen).
- *Effectieve disciplineren* gaat om kalm, consistent en consequent reageren op ongewenst gedrag en beoogt dat ongewenst gedrag vermindert (Peeters, 2000).
- *Toezicht houden* gaat om het tonen van interesse voor de leefwereld van het kind en het opvolgen van zijn gedrag. Bij jonge kinderen is dit erg verwant met positieve betrokkenheid en houdt dit vooral in dat het kind het gevoel krijgt bij de ouders terecht te kunnen als er een probleem is. Naarmate kinderen ouder worden, wordt opvolgen belangrijker om te verhinderen dat jongeren zich bezig houden met risicovolle activiteiten en optrekken met deviante leeftijdsgenoten.

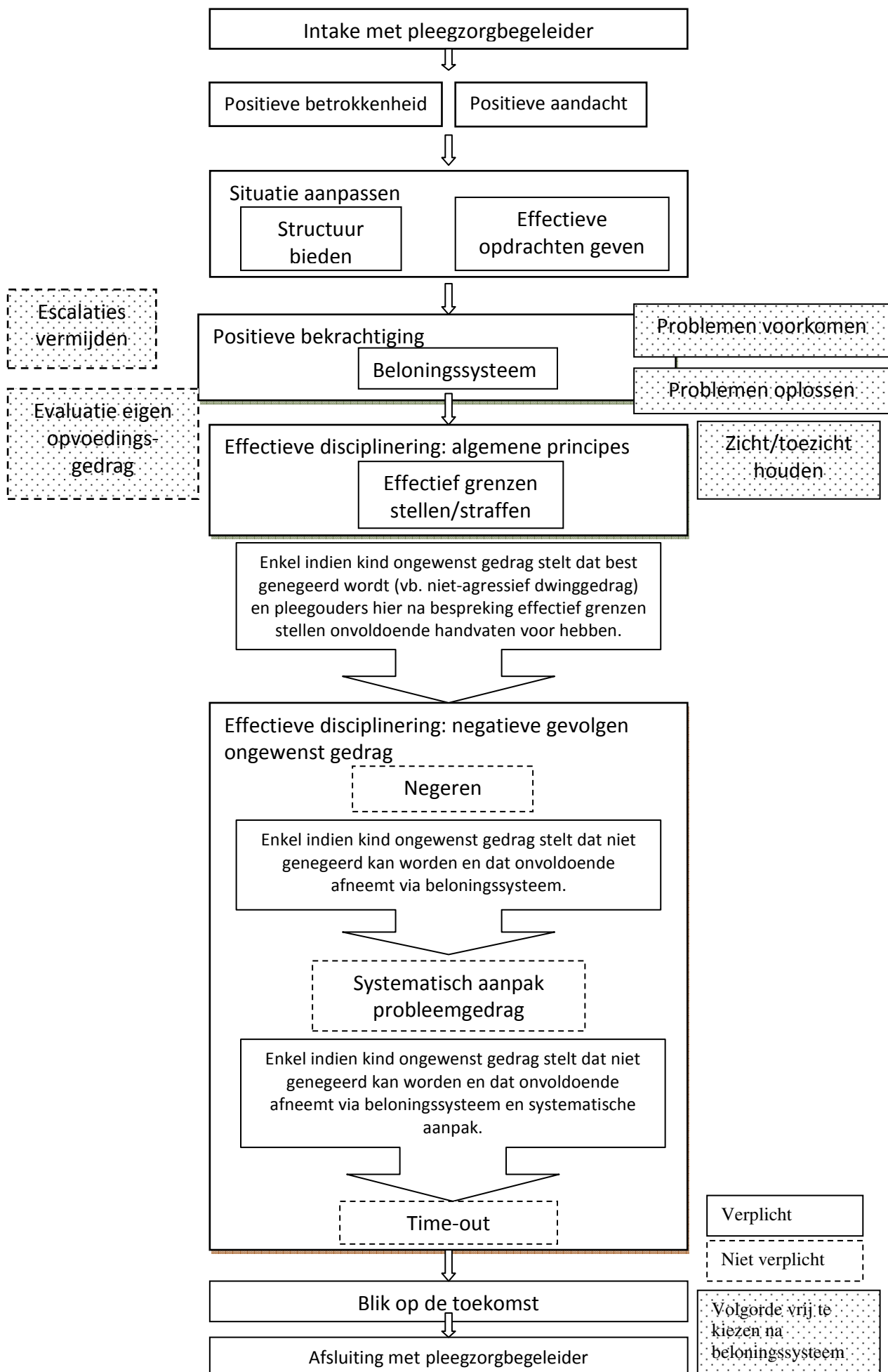
Ons ondersteuningsprogramma is opgebouwd rond deze vijf opvoedingsvaardigheden. Bovendien wordt met de pleegouders nagegaan hoe zowel de situatie voorafgaand aan het gedrag als de gevolgen van positief en ongewenst gedrag aangepast kunnen worden. Aangezien het kaderen van bepaalde gedragingen en reacties van pleegkinderen vanuit hun eerdere ervaringen (onder andere vanuit een gehechtheidsperspectief) pleegouders kan helpen om hun aanpak vol te houden (en hun reflectief functioneren te bevorderen), vormt dit een rode draad doorheen de verschillende sessies.

Fasering en inhoud van het ondersteuningsprogramma

Net zoals bij de interventie 'Geweldloos Verzet' worden bij de 'SIM-interventie' bovenop de reguliere pleegzorgbegeleiding tien mobiele sessies van 75 minuten en drie groepsessies van 120 minuten aangeboden door ervaren en getrainde pleegzorgbegeleiders (de behandelaar). De behandelaar werkt met de pleegouders rond het versterken van hun opvoedingscapaciteiten en de aanpak van gedragsproblemen. Andere aspecten van de pleegzorgbegeleiding (bijvoorbeeld bezoekenregeling, contacten met ouders, communicatie met verwijzende instanties) worden verder door de pleegzorgbegeleider opgenomen. Hieronder bespreken we de inhoud van de individuele sessies met de behandelaar.

De interventie begint met een gezamenlijke intake met de pleegouder(s) en de pleegzorgbegeleider met als inhoud: zicht krijgen op de sterktes en problemen binnen het pleeggezin (vanuit het perspectief van de pleegouders en de pleegzorgbegeleider), veranderwensen formuleren (d.i. doelen waaraan de pleegouders willen werken), afspraken maken over de taakverdeling tussen behandelaar en pleegzorgbegeleider, psycho-educatie over escalatieprocessen en leertheoretische principes. Hierna wordt gedurende acht sessies modulair gewerkt

rond de veranderwensen van de pleegouders. Het werken met modules biedt de behandelaar de kans om vraaggericht te werken (één module kan tijdens meerdere sessies besproken worden of bepaalde modules kunnen worden overgeslagen). Figuur 1 biedt een overzicht van de beschikbare modules en geeft aan in welke volgorde ze aan bod kunnen/moeten komen. Belangrijk hierbij is dat eerst ingezet wordt op een positieve aanpak (verbeteren van de relatie met het pleegkind en creëren van een gezinsklimaat waarbij er positieve aandacht is voor positief gedrag). Pas hierna wordt ingegaan op manieren om te reageren op ongewenst gedrag (te beginnen met de minst ingrijpende technieken). Deze volgorde is een bewuste keuze omdat anders het risico bestaat dat pleegouders vooral strafmaatregelen zullen gebruiken, terwijl het basisprincipe van deze interventie net is om veel aandacht te geven aan positief gedrag en zo weinig mogelijk aan ongewenst gedrag. De interventie wordt afgesloten met een gezamenlijk gesprek met de pleegzorgbegeleider waarbij laatstgenoemde een overzicht krijgt van de veranderingen die de pleegouders al dan niet hebben ervaren en van voor hen werkzame elementen. Bovendien wordt besproken op welke manier de pleegouders verder ondersteund willen worden.

Figuur 1: Overzicht inhoud individuele sessies.

De modules in praktijk gebracht

Positieve betrokkenheid

Bij alle pleeggezinnen wordt eerst gewerkt rond de vaardigheid 'positieve betrokkenheid'. We willen immers eerst een positief gezinsklimaat creëren. Twee modules worden hiervoor ingezet. In de module 'positieve betrokkenheid' wordt psycho-educatie gegeven over de nood van pleegkinderen aan acceptatie en betrokkenheid. Samen met de behandelaar zoeken de pleegouders hoe ze positieve betrokkenheid aan hun pleegkind kunnen tonen. Het introduceren van een structureel positief samen-moment (bijv. 10 minuten samen spelen) maakt hier deel van uit. De module 'positieve aandacht' hoort eerder bij de vaardigheid positieve bekrachtiging omdat gewerkt wordt rond het richten van de aandacht op positief, gewenst gedrag van het kind en het hiervoor complimentjes geven. Het geven van complimentjes draagt echter ook bij aan een positief gezinsklimaat en wordt om die reden ook reeds bij de start behandeld.

Bij de pleegouders van Laura (4 jaar) werd lang stil gestaan bij deze module. Laura leek de pleegouders vaak af te stoten, dingen te doen om hen 'te pesten'. Het herkaderen van Laura's gedrag als 'niet kunnen' in plaats van 'niet willen' hielp de pleegouders om positief betrokken te blijven op haar. Er werd veel aandacht besteed aan het zoeken naar manieren om betrokkenheid te tonen die Laura aankon. Waar de pleegouders aanvankelijk van het bad-moment een leuk samen-moment wilden maken, leek dit voor Laura vanuit haar geschiedenis (ze was op zeer jonge leeftijd het slachtoffer van seksueel misbruik) te bedreigend. Er werd afgesproken het baden zeer 'zakelijk' te houden, maar wel op andere manieren aan Laura te tonen dat ze graag gezien is. Er werd ook gezocht naar complimenten die meer afstand bewaarden (Bijv. Een knipoog in plaats van een knuffel).

Aanpassingen aan de situatie

Zoals hierboven vermeld is er naast de vijf opvoedingsvaardigheden ook aandacht voor hoe pleegouders de situatie zodanig kunnen aanpassen dat er al minder probleemgedragingen zouden voorkomen. In de module 'structuur bieden' wordt bekeken op welke manier pleegouders kunnen zorgen voor duidelijkheid en structuur. Pleegkinderen hebben immers nood aan duidelijkheid en voorspelbaarheid. Dit maakt hun leven overzichtelijk en veilig, waardoor ze zich vaak al rustiger gedragen. Welke situaties gestructureerd worden en op welke manier (overgangsrituelen, dagschema's, huisregels, ...) is afhankelijk van de concrete situatie. In de module 'effectieve opdrachten geven' krijgen de pleegouders tips rond het geven van opdrachten (bijvoorbeeld korte opdrachten, opdrachten niet als vraag formuleren, één opdracht per keer, ...). De manier waarop een opdracht gegeven wordt, bepaalt immers voor een groot deel of het pleegkind zal gehoorzamen. Door samen met pleegouders te zoeken naar manieren om effectiever opdrachten te geven, willen we de kans dat het pleegkind gehoorzaamt vergroten.

In het pleeggezin van Anna (5 jaar) werd rond het thema structuur gewerkt door een bezoekkalender te maken. De bezoekregeling was immers vrij ingewikkeld. De onzekerheid over wanneer ze mama of papa zou zien, maakte dat Anna de pleegouders hier heel vaak vragen rond stelde ("wanneer mag ik naar mama?" "Wanneer komt papa?"). De

pleegouders waren het beu om dit telkens opnieuw en opnieuw te moeten uitleggen. Om meer duidelijkheid te bieden voor Anna werd een kalender gemaakt waarbij in verschillende kleuren de bezoeken gevisualiseerd werd. Dit gaf zowel Anna als de pleegouders rust. Het feit dat Anna zelf op de kalender kon gaan kijken, maakte dat ze de pleegouders hier minder mee lastig viel. Wanneer Anna toch nog kwam vragen wanneer ze naar mama kon, konden de pleegouders haar gewoon naar de kalender verwijzen. Deze pleegouders gingen ook aan de slag met de tips rond het geven van effectieve opdrachten. Ze waren vooral enthousiast over het gebruik van 'start'- in plaats van 'stop'-opdrachten. Vroeger zeiden de pleegouders vaak "stop met...(bijv. springen, roepen, ...) wanneer Anna iets deed dat niet mocht. Meestal stopte Anna hier dan wel mee, maar ging ze iets anders doen dat ook niet mocht. De pleegouders kregen de opdracht niet te focussen op welk gedrag ze willen stoppen, maar op welk gedrag ze in de plaats willen zien en hiervoor een 'start'-opdracht te geven. Bijvoorbeeld, in plaats van te zeggen "Anna, stop met rond de tafel te lopen" zeggen de pleegouders nu: "Anna, kom hier op de stoel zitten".

Positieve bekrachtiging: beloningssysteem

Van bij de start van de interventie wordt al gewerkt aan positieve bekrachtiging door pleegouders vooral te laten focussen op gewenst gedrag van het kind en het hiervoor aan te moedigen. Voor bepaalde gedragingen kan deze ongeplande bekrachtiging echter onvoldoende zijn om ze te doen toenemen. Na behandeling van bovenstaande modules, wordt daarom samen met de pleegouders geëvalueerd welk gedrag (uit de veranderwensen) hun pleegkind nog onvoldoende stelt. Voor dit gedrag wordt er via een beloningssysteem voor gezorgd dat dit gedrag systematisch en gepland positief bekrachtigd wordt.

Bram is een jongen van 10 jaar die zich zeer moeilijk zelfstandig kan bezig houden. Voor de pleegouders was het zeer vermoeiend dat Bram hen constant volgde. Een eerste stap in het opstellen van een beloningssysteem was dit gedrag waar de pleegouders last van hadden (hen constant volgen) te herformuleren naar gedrag dat ze vaker willen zien voorkomen (zich zelfstandig bezig houden). Vervolgens werd met de pleegouders gezocht naar hoe Bram zich zelfstandig kan bezig houden. Dit was een zeer moeilijke zoektocht omdat Bram niets graag alleen leek te doen. Uiteindelijk werd ervoor gekozen Bram oefenblaadjes te laten maken. De behandelaar benadrukte dat niet het resultaat belangrijk was, maar wel dat hij alleen aan het werken was. De pleegouders dachten dat een sticker op zich al belonend zou zijn voor Bram. Ze spraken af dat Bram elke dag vijf minuutjes alleen met zijn oefenblaadjes moest bezig zijn en dat hij dan 's avonds een sticker kreeg. Wanneer hij elke dag van de week een sticker behaald had, kon hij tijdens het weekend een kwartiertje voetballen met pleegvader. Het blad waar de stickers op gekleefd werden, werd op de koelkast gehangen, samen met de tekeningen van de kinderen van de pleegouders. Op die manier verwierf Bram ook zijn plaats binnen dit gezin. Bram haalde de eerste week vlot elke dag een sticker. De pleegouders zeiden hem dat ze heel trots waren dat hem dit gelukt was en dat ze erin geloofden dat hij dit ook 10

minuten per dag zou kunnen. Op deze manier werd de duur systematisch uitgebreid.

Effectieve disciplineren

Vervolgens wordt via verschillende modules gewerkt rond effectieve disciplineren. In een eerste module, 'effectief grenzen stellen/straffen', krijgen de pleegouders een overzicht van de basisprincipes voor effectief grenzen stellen (kalm, consistent en consequent reageren) en maken ze kennis met specifieke technieken.

Bij aanvang van de interventie gaf de pleegmoeder van Elise (5 jaar) aan dat ze het beu was dat Elise nooit luisterde. Bij verder navragen werd duidelijk dat Elise nooit onmiddellijk gehoorzaamde als pleegmoeder een opdracht gaf. Vaak moest pleegmoeder de opdracht verschillende keren herhalen en zich boos maken voordat Elise deed wat gevraagd werd. Soms gaf de pleegmoeder het op zonder dat Elise gehoorzaamde. Voor deze pleegmoeder was het geruststellend te horen dat het goed was om de opdracht slechts éénmaal te geven en een waarschuwing (over het gevolg van niet gehoorzamen) te geven als Elise niet onmiddellijk deed wat gevraagd werd. De behandelaar benadrukte dat het belangrijk was het gevolg ook effectief toe te dienen indien Elise na de waarschuwing niet gehoorzaamde. Pleegmoeder vond dit een zeer handige procedure: zij bleef zelf kalmer en Elise deed ook sneller wat gevraagd werd. Pleegmoeder (die alleenstaand is) gaf wel aan dat ze het moeilijk vond om zelf gevolgen te vinden. Om die reden werd samen met de behandelaar gezocht naar mogelijke gevolgen voor gedrag dat Elise vaak stelde (Bijv. Speelgoed even afnemen als ze te ruw speelt, kleurpotloden op een onbereikbare plaats leggen als ze deze niet opruimt, ...).

Afhankelijk van de soort probleemgedragingen die op dat moment nog gesteld worden, kunnen nog verschillende (niet-verplichte) modules behandeld worden om (met een negatief gevolg) te reageren op deze ongewenste gedragingen. Hierbij is het belangrijk dat met de minst ingrijpende technieken begonnen wordt. De module 'negeren' wordt behandeld indien pleegouders vaak ingaan op gedrag van het kind dat eigenlijk best genegeerd wordt, met name niet-agressief dwinggedrag, zoals roepen, zagen om zijn zin te krijgen of licht storende gedragingen zoals vloeken, gekke bekken trekken. Negeren mag echter niet gebruikt worden in geval van agressief of destructief gedrag. Voor deze gedragingen, alsook voor gedrag dat onvoldoende vermindert door te negeren, wordt de module 'systematische aanpak van probleemgedrag' ingezet. Dit houdt in dat op probleemgedrag systematisch gereageerd wordt met een negatief gevolg. Afhankelijk van de concrete situatie en de voorkeur van de pleegouders wordt een negatief gevolg gezocht (bij voorkeur logische gevolgen of verlies van privileges). Pas wanneer deze aanpak onvoldoende soelaas brengt kan overgegaan worden tot 'time-out'. Het gebruik van time-out wordt echter zoveel mogelijk beperkt.

Problemen oplossen

Problemen oplossen is een algemene opvoedingsvaardigheid die een alternatief biedt voor coërcieve interacties. In deze interventie werden hiervoor twee modules uitgewerkt. De volgorde van deze modules ligt niet vast. Een eerste module, 'problemen voorkomen', behandelt het opstellen van actieplannen voor moeilijke situaties (bijvoorbeeld naar de winkel gaan, vriendjes die komen spelen) opdat coërcieve interacties vermeden zouden

worden. Dergelijke actieplannen zetten pleegouders ertoe aan om na te denken over wat moeilijke situaties zijn voor hun pleegkind, wat ze kunnen doen om deze situaties aangener te maken voor het pleegkind (bijvoorbeeld spelletjes/opdrachten zoeken om verveling tegen te gaan), welk gedrag ze in deze situaties niet willen zien/welk gedrag ze wel verwachten en wat de gevolgen zullen zijn van het (niet) naleven van de afspraken. Dit actieplan wordt vooraf duidelijk aan het pleegkind meegedeeld.

De pleegmoeder van Kimberly (5 jaar) ervaaarde dat de dag na een feestje of een uitstap vaak moeilijk was. De pleegmoeder vermoedde dat dergelijke gebeurtenissen opwindend en spannend waren voor Kimberly (omwille van het ongewone van de situatie) en dat de ontlading hiervan de dag erop volgde. Dit uitte zich in driftbuien en klagerig, aanklampend gedrag. De pleegmoeder werkte een actieplan uit voor dergelijke situaties. De dag waarop een feestje plaatsvond, maakte de pleegmoeder duidelijke afspraken met Kimberly: "Morgen mag je om 9u naar mijn slaapkamer komen. Als je vroeger komt, ben ik nog moe en mag je niet eventjes bij mij in bed kruipen. Daarna gaan we samen in onze pyjama ontbijten in de zetel, dan doe je jouw kleren aan en ga je met de plasticine spelen tot 10u30 zodat ik de tijd heb om mij klaar te maken en op te ruimen van het feestje. Als dat gedaan is, zullen we samen gaan rollerskaten op het pleintje. Als je niet alleen speelt met de plasticine, kan ik niet opruimen en zullen we niet kunnen gaan rollerskaten". De dag na het feestje gaf pleegmoeder Kimberly regelmatig complimentjes terwijl ze alleen speelde. De dag verliep op een rustige manier en in een positieve sfeer.

In de tweede module, 'problemen oplossen' wordt een probleemoplossingsproces besproken dat pleegouders kunnen gebruiken om eigen problemen op te lossen en om hun pleegkind te helpen bij het oplossen van problemen. Dit proces bestaat uit vijf stappen: (1) beschrijf het probleem, (2) bedenk zoveel mogelijk oplossingen, (3) evalueer de verschillende voorstellen en maak een plan, (4) voer het plan uit, (5) evalueer het resultaat.

Shana (5 jaar) was altijd erg overstuur als er kinderen op bezoek kwamen en met haar speelgoed wilden spelen. Pleegmoeder wilde dit probleem graag samen met Shana bespreken voordat er weer kinderen op bezoek kwamen. Ze zei: "Shana we hebben een probleem. Vanavond komen er kindjes op bezoek maar jij vindt het niet leuk als ze met jouw speelgoed spelen. Hoe zullen we dit oplossen?" Shana kon zelf vlot oplossingen bedenken (Bijvoorbeeld: tegen de kinderen zeggen dat ze niet op haar kamer mogen, buiten op de trampoline gaan spelen als ze het moeilijk heeft, ...). Het perspectief van andere kinderen innemen en voor- en nadelen van de verschillende oplossingen zien was wel nog moeilijk. Pleegmoeder ondersteunde haar hierbij door bij elke oplossing aan Shana te vragen/te verduidelijken hoe dit voor haar zou zijn in een dergelijke situatie.

Toezicht houden

Ook toezicht houden is een meer algemene opvoedingsvaardigheid. De volgorde van de module rond deze vaardigheid, 'zicht/toezicht houden', ligt dan ook niet vast. De behandelaar beslist in samenspraak met de pleegouder(s) wanneer deze behandeld wordt. In deze module wordt het belang besproken van een goed evenwicht tussen autonomie van het pleegkind en controle. Er kan gezocht worden

naar manieren om meer autonomie te stimuleren (bijvoorbeeld meer verantwoordelijkheden geven op bepaalde vlakken zoals zelf boterhammen smeren, hun mening vragen over dingen die hen interesseren) of juist naar manieren om meer toezicht te houden (bijvoorbeeld concrete vragen stellen, luisteren zonder te oordelen, controleren of het kind zich aan de afspraken houdt).

Wout is 8 jaar oud. Toen de behandelaar het thema 'toezicht houden' overliep met zijn pleegouders, gaven ze aan dat dit voor hen een negatieve bijklank had. Ze wilden kinderen niet graag 'controleren', krampachtig in het oog houden. Anderzijds moesten ze Wout wel constant in de gaten houden als hij in de tuin speelde want anders liep het mis. In plaats van Wout de hele tijd in het vizier te houden vanaf het raam, overliepen ze voordat Wout buiten ging spelen eerst wat hij dan precies ging spelen of doen in de tuin. Vervolgens lieten ze Wout alleen spelen. Wel ging pleegmoeder één keer buiten kijken of alles in orde was. Wout merkte dit verschil op en kwam na een tijdje terug naar binnen. Er was geen incident of ruzie deze keer. De pleegouders gaven hem daar een welgemeend compliment voor. Wout genoot er zichtbaar van. De volgende dagen bleef het in de tuin spelen vlot verlopen, maar telkens werd vooraf overlopen wat hij ging spelen/doen in de tuin.

Extra modules

In de interventie zijn twee modules opgenomen die kunnen behandeld worden wanneer er zich problemen voordoen in het voortgangsproces van de pleegouders. De module 'escalaties vermijden' kan behandeld worden wanneer pleegouders en pleegkind in een coërcief proces zitten en de aangereikte modules onvoldoende blijken om pleegouders uit escalatie te laten blijven. Via deze module kan nagegaan worden waarom de pleegouder escaleert (bijv. Omwille van specifieke emoties, verwachtingen, ...) en wat hem/haar zou kunnen helpen om kalm te blijven (bijv. Relaxactie-oefeningen). De module 'evaluatie eigen opvoedingsgedrag' kan behandeld worden om het kritisch stil staan bij eigen gedrag te bevorderen, om verschillen tussen pleegouders of bepaalde weerstanden bespreekbaar te maken of om de overdracht naar de pleegzorgbegeleider voor te bereiden.

Blik op de toekomst

Bij alle pleegouders wordt in de sessie vóór het afsluitingsgesprek met de pleegzorgbegeleider de module 'blik op de toekomst' behandeld. In deze sessie krijgen de pleegouders vooreerst een stappenplan aangereikt dat ze kunnen volgen wanneer ze opnieuw met probleemgedrag geconfronteerd worden. Bovendien geven we hen de boodschap dat er in de toekomst nog moeilijke momenten zullen zijn, maar dat we geloven in hun kracht om deze te boven te komen. Samen met de pleegouders wordt bekeken hoe zij kunnen verhinderen dat problemen escaleren (bijvoorbeeld door tijdig in te grijpen, aandacht te hebben voor zelfzorg, te vertrouwen in zichzelf, steun te zoeken). Tot slot bereiden de behandelaar en de pleegouders samen de afsluitingssessie met de pleegzorgbegeleider voor. Hiervoor wordt meestal de module 'evaluatie eigen opvoedingsgedrag' gebruikt waarin alle behandelde opvoedingsvaardigheden geëvalueerd worden. De behandelaar bekrachtigt de pleegouders vooral voor hun sterktes met aandacht voor hun specifieke valkuilen. Samen wordt beslist welke informatie doorgegeven wordt aan de pleegzorgbegeleider tijdens het afsluitingsgesprek.

Besluit en verdere ontwikkelingen

Wanneer pleegouders geconfronteerd worden met externaliserende gedragsproblemen van hun pleegkind, kan dit tot gevolg hebben dat pleegouders het pleegkind minder ondersteuning bieden en meer negatieve controle (straffen, hard straffen, ...) gebruiken (Vanderfaellie et al., 2012). Via dit ondersteuningsprogramma willen we een dergelijke negatieve ontwikkeling tegengaan. Dit doen we door eerst te werken rond (het herstellen van) een positief gezinsklimaat en pas hierna een aanpak uit te werken voor het probleemgedrag van het pleegkind (waarbij we ook eerst focussen op bekrachtigen van gedrag dat pleegouders meer willen zien voorkomen en pas daarna op hoe ze kunnen reageren op ongewenst gedrag). Zoals uit bovenstaande beschrijvingen mag blijken, wordt bij elk pleeggezin gezocht hoe de verschillende modules voor *dit* pleeggezin ingezet kunnen worden. Dit ondersteuningsprogramma, alsook de module gebaseerd op 'Geweldloos Verzet' werden tijdens een proeffase uitgetest bij 11 pleeggezinnen. Deelnemende pleegouders geven aan zelf verandering te zien op verschillende domeinen (gedrag van het pleegkind, hun eigen opvoedingsgedrag, het gezinsfunctioneren en inzicht in het gedrag van het pleegkind). Ook de resultaten op basis van een voor- en nameting zijn matig positief. Het is echter voorbarig om op basis hiervan conclusies te trekken over de effectiviteit van PVO (het aantal pleeggezinnen uit de proeffase is te klein en er werd geen controlegroep gebruikt). De effectiviteit van beide ondersteuningsprogramma's van "Pleegouders Versterken in Opvoeden" wordt momenteel onderzocht via een grootschaliger onderzoek waarbij ontwikkelingen bij controle- (i.e. care-as-usual/wachtlijst) en experimentele groep op korte- en langere termijn (3 maanden na beëindiging PVO) vergeleken worden. Op dit moment nemen reeds 45 pleeggezinnen deel aan de 'Geweldloos Verzet'-module (23 controle en 22 experimentele groep) en 42 aan de SIM-module (21 in elke groep). Tegen het einde van het onderzoeksproject (juni 2013) hopen we in het totaal 120 pleeggezinnen begeleid te hebben. Via onze website (<http://www.pleegzorgonderzoekvlaanderen.be/pvo/index.htm>) houden we u op de hoogte over de actuele ontwikkelingen rond "Pleegouders Versterken in Opvoeden".

Auteurs:

Femke Vanschoonlandt, Johan Vanderfaellie, Frank Van Holen, Dominique Janssens, Kim Holvoet, & Jean-Luc Bunckens

Contactpersoon:

Femke Vanschoonlandt

Wetenschappelijk medewerker - Project "Pleegouders Versterken in Opvoeden"

Vrije Universiteit Brussel - Departement Klinische en Levensloopsychologie

Pleinlaan 2

1050 Brussel

Tel: 02/629.26.20

E-mail: Femke.vanschoonlandt@vub.ac.be

www.pleegzorgonderzoekvlaanderen.be

Referenties

Brown, J. D., & Bednar, L. M. (2006). Foster parent perceptions of placement breakdown. *Children and Youth Services Review*, 28, 1497-1511.

De Mey, W., Messiaen, V., Van Hulle, N., & Merlevede, E. (2005). *Samen sterker terug op pad: Een vroege interventie voor jonge kinderen met gedragsproblemen*. Amsterdam: SWP.

Forgatch, M. S., Bullock, B. M., Patterson, G. R. (2004). From theory to practice: Increasing effective parenting through role-play. In H. Steiner (Ed.), *Handbook of mental health interventions in children and adolescents* (pp. 782 - 812).

Oosterman, M., Schuengel, C., Slot, N. W., Bullens, R. A. R., & Doreleijers, T. A. H. (2007). Disruptions in foster care: A review and meta-analysis. *Children and Youth Services Review*, 29, 53-76.

Peeters, J. (2000). *Antisociale jongeren*. Leuven: Garant.

Serketich, W. J., & Dumas, J. E. (1996). The effectiveness of behavioral parent training to modify antisocial behavior in children: A meta-analysis. *Behavior Therapy*, 27, 171-186.

Van Holen, F., Vanderfaeillie, J., Vanschoonlandt, F., Devolder, J., Demyttenaere, J., & Berlize, T. (2011). Pleegouders versterken in opvoeden: Geweldloos Verzet als interventie in pleegzorg. *Agora*, 27(2), 10-21.

Vanderfaeillie, J., Van Holen, F. & Coussens, S. (2008). Why do foster care placements break down? A study into the factors influencing foster care placement breakdown in Flanders. *International Journal of Child and Family Welfare*, 11, 77-87.

Vanderfaeillie, J., Van Holen, F., Trogh, L. & Andries, C. (2012). The impact of foster children's behavioural problems on Flemish foster mothers' parenting behaviour. *Child and Family Social Work*. 17, 34-42